GENETİĞİ DEĞİŞTİRİLMİŞ ÜRÜNLER SEBEBİYLE CEZAİ SORUMLULUK

Prof. Dr. Mahmut KOCA*

GİRİŞ

Bilim ve teknoloji alanında meydana gelen hızlı gelişmeler, modern biyoteknolojik yöntemler kullanılmak suretiyle farklı canlı türleri ve sınıfları arasında gen aktarılmasını mümkün hale getirmiştir. Yeni gen tekniklerinin kullanılması yoluyla geliştirilen ürünler, piyasalarda tarım ve gıda için üretim ve tüketime sunulmuştur. Genetik yapısı değiştirilmiş organizmaların (GDO) insan, hayvan ve bitki sağlığı ile bitkilerin olumsuz çevre şartlarına dayanaklılığının geliştirilmesi ve ürün kalitesinin arttırılması bakımından bazı faydalarının olduğu bilinmektedir. Gen teknolojisinin insanın, hayvanın ve çevrenin refahına hizmet edecek şekilde kullanılması halinde bir problem söz konusu olmayacaktır. Ancak genetik yapısı değiştirilmiş organizmaların insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevre ve biyolojik çeşitlik üzerinde önemli derecede zarar oluşturma riski taşıdığı ve hatta bu zararların ortaya çıkması durumunda geri dönüşün mümkün olmadığı da bilimsel çevrelerce ileri sürülmektedir. İşte bu risklerle mücadele etmek, insanları, hayvanları ve çevreyi gen teknolojisinin kötü/ye kullanımından korumak için ulusal ve uluslararası çeşitli tedbirler alınmaya başlanmıştır. Bu konuda ülkemiz de dahil, pek çok ülke tarafından kabul edilerek onaylanan Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve Biyogüvenlik Kartagena Protokolü, önemli bir alt yapı oluşturmaktadır.

Ülkemizde de GDO'ların doğurabileceği risklere karşı tedbirler alınması gerektiği uzun zamandan beri çeşitli çevrelerce dile getirilmiştir. Genetiği değiştirilmiş organizmaların insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevre ve biyolojik çeşitlilik üzerinde doğurabileceği risklerin engellenmesi, riskin

* İstanbul Şehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Öğretim Üyesi.

gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan zararlardan sorumluluğun şartlarının belirlenmesi ve bu tür faaliyetlerin belli bir düzen içerisinde yapılmasını ve bunların denetlenmesini sağlamak amacıyla, TBMM tarafından 18.03.2010 tarihinde 5977 sayılı **"Biyogüvenlik Kanunu"** (**BgK**) kabul edilmiştir. 26 Mart 2010 gün ve 27533 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan bu Kanun, yayımından altı ay sonra, yani 26 Eylül 2010 tarihinde yürürlüğe girecektir (BgK m. 17).

Anılan Kanunda teknik hususların yanı sıra hukuki ve cezai sorumluluk konularında da düzenlemeler yapılmıştır. Kanunun 15. maddesinde bir takım fiiller suç haline getirilmiş ve ağır yaptırımlara bağlanmıştır. Aşağıda esas olarak bu Kanunda tanımlanan suçlar ve kabahatler hakkında genel bir değerlendirme yapılacaktır.

I. KANUNİ HÜKÜMLER

Beş bölümden ve toplam 18 maddeden oluşan BgK'nun Dördüncü Bölümü'nde *"Hukuki Sorumluluk, İdari Yaptırımlar ve Ceza Hükümleri"* düzenlenmiştir. Bu Bölümün 14. maddesinde hukuki sorumluluğun koşullarına yer verilmiş; "*Ceza hükümleri*" başlığını taşıyan 15. maddede ise birtakım suçlar ve kabahatler tanımlanmıştır. BgK'nun 15. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir:

"(1) GDO ve ürünlerini bu Kanun hükümlerine aykırı olarak ithal eden, üreten veya çevreye serbest bırakan kişi, beş yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Kanunda belirlenen esaslar çerçevesinde ithal edilen veya işlenen GDO'ları veya GDO ve ürünlerini, ithal izninde belirlenen amaç ve alan dışında kullanan, satışa arz eden, satan veya devreden ya da bu özelliğini bilerek ve ticari amaçla satın alan, kabul eden, nakleden veya bulunduran kişi, dört yıldan dokuz yıla kadar hapis ve yedi bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu Kanunda belirlenen esaslar çerçevesinde ithal edilen veya işlenen GDO'lardan elde edilen ürünleri, ithal izninde belirlenen amaç ve alan dışında kullanan, satışa arz eden, satan veya devreden ya da bu özelliğini

bilerek ve ticari amaçla satın alan, kabul eden, nakleden veya bulunduran kişi, üç yıldan yedi yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(4) Yalan beyanda bulunarak bu Kanun hükümlerine göre alınması gereken ithal veya işleme iznini alan kişi, fiili daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu izne dayalı olarak GDO'ların, GDO ve ürünlerinin veya GDO'lardan elde edilen ürünlerin ithal edilmesi, işlenmesi, kullanılması, satışa arz edilmesi, satılması, devredilmesi, kabul edilmesi, nakledilmesi veya bulundurulması halinde, ayrıca yukarıdaki fıkralardaki hükümlere göre cezaya hükmolunur.

(5) Bu maddede yer alan suçların bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde ve yararına olarak işlenmesi halinde, bu tüzel kişiye yüz bin Türk Lirasından iki yüz bin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir ve ayrıca tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(6) Bu Kanunun 7 nci maddesinde düzenlenen yükümlülükleri yerine getirmeyen başvuru sahiplerine, fiilleri suç oluşturmadığı takdirde, her bir yükümlülük ihlali dolayısıyla on bin Türk Lirasından otuz bin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir.

(7) GDO ve ürünlerini bu Kanun hükümlerine aykırı olarak kapalı alanda kullananlara, fiilleri suç oluşturmadığı takdirde, on bin Türk Lirası idari para cezası verilir.

(8) 9 uncu maddenin sekizinci fıkrası hükmüne uymayanlar hakkında 2/10/1981 tarihli ve 2531 sayılı Kamu Görevlerinden Ayrılanların Yapamayacakları İşler Hakkında Kanunun 4 üncü maddesinde belirtilen cezalar uygulanır.

(9) Beşinci fıkra hükmüne göre idari para cezasına karar vermeye davaya bakan mahkeme, altıncı ve yedinci fıkralar hükümlerine göre idari para cezasına karar vermeye Cumhuriyet savcısı yetkilidir. Bu Kanuna göre verilen idari para cezaları tebliğinden itibaren bir ay içerisinde ödenir."

Görüldüğü gibi, maddede, GDO ve ürünlerinin BgK hükümlerine aykırı olarak, ithal edilmesi, üretilmesi ve çeşitli şekillerde ticarete konu edilmesine ilişkin bazı fiiller suç olarak tanımlanmıştır. Maddenin 1. fıkrasında *"GDO ve ürünlerini kanuna aykırı olarak ithal etme, üretme ve çevreye serbest bırakma"*, 2. fıkrasında *"GDO'ların veya GDO ve ürünlerinin ticareti"*, 3. fıkrasında *"GDO'lardan elde edilen ürünlerin ticareti",* 4. fıkrasında *"yalan beyanda bulunarak ithal veya işleme iznini alma"* ve 8. fıkrasında ise *"Biyogüvenlik Kurulu üyelerinin görev alma yasağına aykırı davranmaları"* suçları düzenlenmiştir. Maddenin 6. ve 7. fıkralarında ise çeşitli kabahatlere yer verilmiştir. Bunlar, *"Kanunun 7. maddesinde düzenlenen yükümlülükleri yerine getirmemek*" ve *"GDO ve ürünlerini bu Kanun hükümlerine aykırı olarak kapalı alanda kullanmak"* şeklindeki fiillerdir.

Maddenin 5. fıkrasında, maddede düzenlenen suçların bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde ve yararına olarak işlenmesi halinde tüzel kişi hakkında hem bunlara özgü güvenlik tedbirlerinin (TCK m. 60) uygulanması, hem de idari para cezası öngörülmüştür. Tüzel kişi hakkında idari para cezasına karar verme yetkisi ceza davasına bakan mahkemeye, diğer idari para cezalarına karar verme yetkisi ise Cumhuriyet savcısına tanınmıştır.

II. GENEL AÇIKLAMALAR

Maddede düzenlenen suçların genel yapısal özelliklerine bakıldığında, şu hususları tespit etmek mümkündür: Suçların tamamı *sırf hareket suçu* olarak düzenlenmiştir. Çünkü suçların kanuni tanımında, hareketin dışında herhangi bir neticenin gerçekleşmesi aranmamıştır. Keza tüm suçlar, *soyut tehlike suçu* niteliği göstermektedir. Suçun kanuni tanımında belirtilen hareketlerin yapılması suçun oluşması için yeterli görülmüş, ayrıca suçun insan, hayvan veya bitki sağlığı ya da çevre bakımından herhangi bir somut tehlike ya da zarar meydana getirmesi aranmamıştır. Suçlar *seçimlik hareketli* suçlardır. Haksızlığın hangi tür fiillerle işleneceği maddede alternatif olarak gösterilmiştir. Keza suçları oluşturan fiiller maddede gösterildiği için, suçların hepsi de *bağlı hareketli suç* kategorisine girmektedirler.

Düzenlemedeki dikkati çeken diğer bir özellik, suçlar için öngörülen yaptırımların çok ağır olmasıdır. Maddenin ilk üç fıkrasında düzenlenen ve konusunu GDO'ların, GDO ve ürünlerinin ve GDO'lardan elde edilen ürünlerin oluşturduğu suçlara üç yıldan on iki yıla kadar değişen oranlarda hapis ve beş bin günden on bin güne kadar adli para cezaları öngörülmüştür. Hapis ve adi para cezası birlikte uygulanacaktır. Her ne kadar bu suçlar kazanç elde etmek maksadıyla işlendiği için, karşılığında yaptırım olarak hapis cezasının yanı sıra adli para cezasının da öngörülmesi isabetli olmuş ise de; bu suçların yaptırımının benzer hukuki değerleri korumak amacını güden ve TCK'da tanımlanan diğer suçlarla karşılaştırıldığında, oldukça ağır olduğu görülmektedir.

Örneğin TCK'nın 185. maddesinde düzenlenen *"zehirli madde katma"* suçu[1] için iki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası, 186. maddede düzenlenen *"bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti"* suçu[2] için bir yıldan beş yıla kadar hapis ve binbeşyüz güne kadar adlî para cezası, 187. maddede düzenlenen *"kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde ilaç yapma veya satma"* suçu[3] için bir yıldan beş yıla kadar hapis ve adlî para cezası öngörülmüştür.

---

1 MADDE 185 - (1) İçilecek sulara veya yenilecek veya içilecek veya kullanılacak veya tüketilecek her çeşit besin veya şeylere zehir katarak veya başka suretlerle bunları bozarak kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye düşüren kimseye iki yıldan on beş yıla kadar hapis cezası verilir. (2) Yukarıdaki fıkrada belirtilen fiillerin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak işlenmesi halinde, üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

2 MADDE 186 - (1) Kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde bozulmuş, değiştirilmiş her tür yenilecek veya içilecek şeyleri veya ilaçları satan, tedarik eden, bulunduran kimseye bir yıldan beş yıla kadar hapis ve bin beş yüz güne kadar adlî para cezası verilir. (2) Bu suçun, resmi izne dayalı olarak yürütülen bir meslek ve sanatın icrası kapsamında işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır.

3 MADDE 187 - (1) Kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde ilaç üreten veya satan kimseye bir yıldan beş yıla kadar hapis ve adlî para cezası verilir. (2) Bu suçun tabip veya eczacı tarafından ya da resmi izne dayalı olarak yürütülen bir meslek ve sanatın icrası kapsamında işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır.

Keza TCK'nın 172/1. maddesinde bir başkasını, sağlığını bozmak amacıyla ve bu amacı gerçekleştirmeye elverişli olacak surette radyasyona tabi tutan kişiye üç yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası, 172/3. fıkrasında bir başkasının hayatı, sağlığı veya malvarlığına önemli ölçüde zarar vermeye elverişli olacak biçimde radyasyon yayan veya atom çekirdeklerinin parçalanması sürecine etkide bulunan kişiye, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür.

GDO'ları üretmek, ithal etmek ve çevreye serbest bırakma fiilleri, yaptırım bakımından, TCK'nın 173/1. maddesinde düzenlene "atom enerjisi ile patlamaya sebebiyet verme" suçu ile eş değer gözükmektedir. Bu hükme göre *"atom enerjisini serbest bırakarak bir patlamaya ve bu suretle bir başkasının hayatı, sağlığı veya malvarlığı hakkında önemli ölçüde tehlikeye sebebiyet veren kişi, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılır"*.

TCK'da düzenlenen bu suçların somut tehlike suçları olduğu da dikkate alındığında, BgK'da düzenlenen ve henüz insan, hayvan ve çevre sağlığı bakımından somut bir tehlikenin ortaya çıkması aranmadan, sırf belli fiillerin işlenmesini cezalandıran (soyut tehlike suçu) bu suçlar için öngörülen cezaların bir hayli yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. İşlenen fiilin ağırlığı ile orantılı bir cezanın öngörülmesi, suç siyasetinin önemli ilkelerinden birisidir (TCK m. 3/1). BgK'daki cezaların bu ilkeyle bağdaştığını söylemek güçtür.

Kanun koyucu, insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevre ve biyolojik çeşitliliği korumak için, GDO ve ürünleri ile ilgili faaliyetlerin güvenli bir şekilde yapılmasını sağlamak istemektedir. Bu çerçevede GDO ve ürünlerinin BgK'da belirlenen kurallara uygun olarak yurda sokulmasını, üretilmesini sağlamak ve yasal olarak ithal edildikten sonra, ithal izninde belirlenen amaç dışında kullanılmasını ve başka şekillerde piyasaya sürülmesini önlemek istemektedir. Bir başka deyişle, GDO ve ürünlerinin, denetimsiz ve kontrolsüz bir şekilde kişilerin eline geçerek insan, hayvan ve çevre bakımından tehlike oluşturmasına engel olmak istemektedir. Bu amaçla, Kanunda çeşitli suç tanımlarına yer verilmiştir. Kanunda yasaklanan fiillerin cezalandırılabilmesi için, insan sağlığı bakımından herhangi bir

tehlikeye veya zarara sebebiyet verilmesi aranmamaktadır. Bu itibarla, BgK'nun yeni suç alanları meydana getirdiğini söylemek gerekir. BgK'da, GDO ve ürünlerinin suçun konusunu oluşturduğu fiilleri, TCK hükümleri çerçevesinde cezalandırmak mümkün değildir.

Ancak BgK'da GDO'ların, GDO ve ürünlerinin veya GDO'lardan elde edilen ürünlerin insan, hayvan ve bitki sağlığı bakımından somut bir tehlike meydana getirmesi ya da bu değerleri zarara uğratması halinde, ceza sorumluluğunun ne olacağı konusunda bir düzenlemeye gidilmemiştir. Bu durum, BgK bakımından önemli bir eksikliktir ve söz konusu değerler bakımından somut bir tehlikenin veya zararın ortaya çıkması halinde, TCK'daki genel suçlardan hareket etmek gerekecektir. Örneğin GDO ve ürünlerinin besinlere katılması suretiyle insan sağlığı bakımından somut bir tehlikenin meydana getirilmesi halinde, bu fiilin TCK'nın 185. maddesinde düzenlenen "zehirli madde katma" suçunu oluşturması düşünülebilecektir. Zira bu maddede her çeşit besin veya şeylere zehir katarak veya **başka suretlerle bozarak** kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye düşürmesi cezalandırılmaktadır. Keza TCK'nın 186. maddesinde de kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde bozulmuş, değiştirilmiş her türlü yenilecek veya içilecek şeyleri satan, tedarik eden ve bulunduran kişiler cezalandırılmıştır. Konu içtima bakımından ileride ele alınacaktır.

III. SUÇLAR

A. Korunan Hukuki Değer

Maddede düzenlenen suçlarla korunan hukuki değer, genel anlamda *"toplumun sağlığı"*dır. Bu suçlarla toplumu oluşturan bireylerin sağlıklı beslenme, sağlıklı bir çevrede yaşama hakları korunmak istenmektedir. Genetik yapısı değiştirilmiş organizmalar ve ürünlerinin insan, hayvan ve çevre sağlığı bakımından oluşturabileceği riskleri engellemek ve biyolojik çeşitliliği korumak amacıyla bu suçlar ihdas edilmiştir.

B. GDO ve Ürünlerini Üretme, İthal Etme ve Çevreye Bırakma Suçu (BgK m. 15/1)

BgK'nun 15. maddesinin 1. fıkrasında *GDO ve ürünlerini bu Kanun hükümlerine aykırı olarak ithal etme, üretme ve çevreye serbest bırakma* fiilleri suç haline getirilmiş ve bu suçu işleyen kişilerin **beş yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası** ile cezalandırılacakları öngörülmüştür. Kanunda düzenlenen suçlar içerisinde en ağır ceza bu suç için belirlenmiştir.

1. Maddi Unsurlar

a. Suçun Konusu

Suçun konusunu **"GDO ve ürünleri"** oluşturmaktadır. Bu ifadenin ne anlama geldiği BgK'nun 2. maddesinin 1. fıkrasının (k) bendinde tanımlanmıştır. Buna göre *"GDO ve ürünleri, kısmen veya tamamen GDO'lardan elde edilen, GDO içeren veya GDO'lardan oluşan ürünleri"* ifade etmektedir.

b. Fiil

Suç teşkil eden fiiller, suçun konusunu oluşturan GDO ve ürünleri **"ithal etme"**, **"üretme"** ve **"çevreye serbeste bırakma"**dır. Bu fiillerden herhangi birisinin işlenmesi suçun oluşması için yeterlidir. Bu suç, seçimlik hareketli olduğu için, failin maddede sayılan hareketlerin hepsini birden gerçekleştirmesi halinde de, ortada tek bir suç vardır. Örneğin GDO ve ürünlerinin ithal edilmesinden sonra çevreye serbest bırakılması gibi… Seçimlik hareketlerden birkaçının gerçekleştirilmesi halinde, hakim bu durumu temel cezayı belirlerken göz önünde bulundurmalıdır.

İthal etmek, GDO ve ürünlerinin yurt dışından ülkeye sokulması demektir. Ancak bu ithalin BgK hükümlerine aykırı olarak gerçekleştirilmesi gerekir. Kanunun izin verdiği koşullara göre yapılan ithal fiili suç teşkil etmeyecektir.

BgK'nın 3. maddesinde GDO veya ürünlerinin ülkeye girişi, ülke içinde geliştirilmeleri ve piyasaya sürülmeleri için hangi işlemlerin kimler tarafından hangi esaslara göre yapılması gerektiği belirlenmiştir. Burada

belirlenen koşullara aykırı olarak gerçekleştirilen ithalat işlemi Kanuna aykırı olacak ve suç teşkil edecektir. Örneğin Biyogüvenlik Kurulu kararı alınmadan veya Kurulun olumsuz kararına rağmen bir GDO'nun yurda sokulması halinde bu suç oluşacaktır. GDO veya ürününün yurda nereden sokulduğu önemli değildir. Resmi gümrük kapıları kullanılabileceği gibi, kaçak yollardan da bu ithal işlemi gerçekleştirilebilir.

Diğer bir seçimlik hareket, GDO ve ürünlerini BgK hükümlerine aykırı olarak **üretmek**tir. Kısmen veya tamamen GDO'lardan elde edilen, GDO içeren veya GDO'lardan oluşan ürünleri üretmek suç teşkil etmektedir. GDO içeren bir ürünün imal edilmesi, yapılması, yani belli bir üretim sürecinden geçerek bir ürünün ortaya çıkarılması halinde ürün üretimi söz konusudur. BgK'nun 5. maddesinde genetiği değiştirilmiş bitki ve hayvanların üretimi yasaklanmıştır. Bu hüküm, aynı zamanda, bu yasağın da yaptırımını oluşturmaktadır. Buna karşılık GDO ve ürünlerinin yurt içinde geliştirilmeleri mümkündür (BgK m. 3/f. 2, 9). Yurt içinde geliştirilen GDO ve ürünü için Bakanlığa başvurulması gerekir.

Ülkede sırf GDO üretmenin bu suçun kapsamında kalıp kalmadığı tartışılabilir. Ancak BgK'nın çeşitli hükümlerinin yorumundan, bu Kanunun ülkede GDO üretmeyi yasakladığı sonucuna ulaşmak daha kolaydır. Öncelikle BgK'nın hiçbir maddesinde, GDO üretimine ilişkin bir düzenleme getirilmemiştir. Kanunun 3. maddesinin gerekçesinde, GDO veya ürünlerinin ülkeye girişinden, ülke içinde geliştirilmelerinden, piyasaya sürülmelerinden bahsedilmekte ve fakat üretilmesinden söz edilmemektedir. Buna gerekçe olarak, esasen yasaklanan bir hususun düzenlenmesinin mantıklı olmaması gösterilebilir. Ayrıca 5. maddede genetiği değiştirilmiş bitki ve hayvan üretimi yasaklanmıştır. Bir bitki veya hayvanın üretiminde kullanılamayacak olan bir GDO'nun, üretiminin de yasaklandığı sonucuna varılabilir. Yine 15. maddede düzenlenen suçlara ilişkin hükümlerden hareketle de aynı sonuca varmak mümkündür. Çünkü maddenin 1. fıkrasında GDO ve ürünlerini BgK hükümlerine aykırı olarak üretmek yasaklandıktan sonra, 2. ve 3. fıkralarda BgK'na göre **ithal edilen veya işlenen** GDO'ların kullanılması, satılması vs. yasaklanmıştır. Kanun koyucu üretimi 1. fıkrada cezalandırdığı için, artık üretimi yasak olan bir şeyin satılmasını veya satın

alınmasını tekrar düzenlememiştir. Zira GDO'ların üretimi BgK'da belirtilen esaslara göre mümkün değildir. Diğer taraftan BgK, sürekli olarak, yurt içinde geliştirilen GDO ve ürünü ya da işlenen GDO ve ürünlerinden bahsetmekte ve fakat üretimden bahsetmemektedir.

Bu görüşe karşı, BgK'da geçen GDO ve ürünlerinin ihracatı ve yurt içinde geliştirilmesi kavramlarından hareketle, GDO'ların ülkede üretiminin serbest olduğu söylenebilir. Buna karşın buradaki ihracatın, ithal edilen veya ülkede geliştirilen ürünlerle ilgili olduğu ileri sürülebilir.

Maddedeki diğer bir seçimlik hareketi, GDO ve ürünlerini **çevreye serbest bırakmak** oluşturmaktadır. Çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla bu fiil suç sayılmıştır. Çevre kavramının içerisine toprak, hava ve su da girer. Şüphesiz bitkilere bırakılan GDO ve ürünleri de, çevreye serbest bırakma içinde yer alır. GDO ve ürünlerinin herhangi bir önlem alınmaksızın, kanunda belirlenen kurallara aykırı olarak çevreye bırakılması halinde bu suç oluşur. Suçun oluşması için GDO ve ürünlerinin çevreye serbest bırakılması yeterli olup, bunun çevre bakımından bir tehlikeye veya zarara yol açması şart değildir.

c. Fail ve Mağdur

Suçun faili olmak bakımından maddede herhangi bir özellik aranmış değildir. Bu itibarla, suçun faili herkes olabilir.

Bu suçun mağduru toplumu oluşturan herkestir.

2. Manevi Unsurlar

Suçun oluşması kastın varlığına bağlıdır ve kanunda açıkça belirtilmeyen hallerde taksirli fiiller cezalandırılmazlar (TCK m. 21/1, 22/1). Bu itibarla bu suç ancak kasten işlenebilir; taksirle işlenemez. Kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir (TCK m. 21/1). Failin, GDO ve ürünlerini, BgK hükümlerine aykırı olarak ithal ettiğini, ürettiğini veya çevreye serbest bıraktığını bilmesi gerekir. Burada suçun kanuni tanımında geçen hukuka aykırılığın da failin kastının kapsamında olması gerekir. Burada hukuka aykırılık bir tipiklik unsurudur.

C. GDO'ların, GDO ve Ürünlerinin Ve Gdo'lardan Elde Edilen Ürünlerin Ticareti Suçu (BgK m. 15/2, 3)

BgK'nun 15. maddesinin 2. ve 3. fıkralarında iki ayrı suç düzenlenmiştir. Maddenin 2. fıkrasında düzenlenen suçun konusunu "GDO'lar" ve "GDO ve ürünleri"; 3. fıkrada düzenlenen suçun konusunu ise "GDO'lardan elde edilen ürünler" oluşturmaktadır. Bunun dışında, her iki maddede düzenlenen suçun unsurları ortaktır. Bu itibarla, aşağıda her iki fıkrada düzenlenen suçlar ortak bir incelemeye tabi tutulmuştur. Kanunkoyucu suçun konusundaki farklılığı dikkate alarak, bu suçlar arasında cezanın miktarı bakımından da bir ayrıma gitmiş ve her bir suçu iki ayrı fıkrada düzenlemiştir.

1. Suçun Maddi Unsurları

a. Suçun Konusu

Maddenin 2. fıkrasında düzenlenen suçun konusunu BgK'na göre ithal edilen veya işlenen "GDO'lar" ve "GDO ve ürünleri" oluşturmaktadır. BgK'nun 2. maddesinin 1. fıkrasının i) bendinde **"genetik yapısı değiştirilmiş organizma (GDO)",** *"modern biyoteknolojik yöntemler kullanılmak suretiyle gen aktarılarak elde edilmiş, insan dışındaki canlı organizma"*; k bendinde ise **"GDO ve ürünleri"** kavramı, *"kısmen veya tamamen GDO'lardan elde edilen, GDO içeren veya GDO'lardan oluşan ürünler"* olarak tarif edilmiştir. Maddenin 3. fıkrasında düzenlenen suçun konusunu ise **"GDO'lardan elde edilen ürünler"** oluşturmaktadır. Bu ifade ise BgK'nun 2/f. Bent j) de tanımlanmıştır. Buna göre *"kısmen veya tamamen GDO'lardan elde edilmekle birlikte GDO içermeyen veya GDO'dan oluşmayan ürünleri*" ifade etmektedir.

Suçun konusunu oluşturan GDO ile ürünlerinin BgK'na göre **ithal edilen** veya **işlenen ürünler** olması gerekir. İthalin BgK'nda belirlenen esaslara uygun olarak gerçekleştirilmesi şarttır. Şayet ithal işlemi bu Kanuna göre gerçekleştirilmemişse, birinci fıkradaki suç oluşacaktır. Kanuna göre **işleme**, GDO ve ürünlerinin, gıda, yem veya diğer amaçlarla kullanılmasını sağlamak için yapılan ve ürünün ilk halini önemli ölçüde değiştiren herhangi

bir faaliyet demektir (BgK m. 2/f.1, bent m). İşleme faaliyeti sonucu elde edilen ürün işlenen ürün hale gelmektedir.

b. Fiil

Maddenin 2. ve 3. fıkralarında aynı fiiller suç olarak düzenlenmiştir. Buna göre, ithal edilen veya işlenen GDO'ları, GDO ve ürünlerini (f. 2) veya GDO'lardan elde edilen ürünleri (f. 3), *ithal izninde belirlenen amaç ve alan dışında* **kullanmak**, **satışa arz etmek**, **satmak**, **devretmek**, **satın almak**, **kabul etmek**, **nakletmek** ve **bulundurmak** hareketleri suç teşkil etmektedir.

İlk hareket, GDO ve ürünlerini ithal izninde belirlenen amaç ve alan dışında kullanmaktır. BgK, GDO ve ürününün ilk ithalatı için Bakanlığa yapılacak başvurularda, GDO ve ürününün hangi amaçla veya amaçlarla kullanılacağının belirtilmesini zorunlu kılmaktadır (m. 3/ f. 2). İthal izni almak için yapılan başvuruda belirtilen amaç ya da amaçlar dışında GDO ve ürünlerinin kullanılması halinde suç gerçekleşecektir. Nitekim Kanunun 5. maddesinde GDO ve ürünlerinin Kurul kararlarına aykırı olarak kullanılması veya kullandırılması; Kurul tarafından piyasaya sürme kapsamında belirlenen amaç ve alan dışında kullanılması yasaklanmaktadır. Şayet burada belirtilen Kurul kararları ithal izni almak için yapılan başvuru üzerine verilmiş kararlarsa, ürünün bu kararların dışında kalan amaçlarla kullanılması suç teşkil edecektir.

BgK'nun 5. maddesinde GDO ve ürünlerinin bebek mamaları ve bebek formülleri, devam mamaları ve devam formülleri ile bebek ve küçük çocuk ek besinlerinde kullanılması da yasaklanmaktadır. Bu hüküm, aynı zamanda, bebek mamaları veya besinlerinde kullanılmak amacıyla GDO ve ürünlerinin ithalini de yasaklamış olmaktadır. Biyogüvenlik Kurulu bu amaçla yapılan ithal başvurularını reddedecektir.

Satışa arz etmek, bir ürünü satmak amacıyla hazır bulundurmaktır. **Satmak**, bir bedel karşılığında ürünün mülkiyetini başkasına devretmektir. **Devretmek**, zilyet olunan bir ürünün bedelsiz olarak bir başkasının mülkiyetine geçirilmesi anlamına gelir. Devir, eşya üzerindeki zilyetliğin bir başkasına geçirilmesi demek olup, bunun ne şekilde gerçekleştiğinin bir

önemi yoktur. Devir olgusu bağış, trampa, kiralama veya başka bir şekilde ortaya çıkabilir. **Satın almak**, bir bedel karşılığında ürünün mülkiyetini devralmak demektir. **Kabul etmek**, ürünün zilyetliğinin kendisine bırakılmasına rıza göstermek demektir. Kabul etmenin de, ne şekilde ve hangi amaçla olduğunun, geçici veya devamlı olmasının bir önemi yoktur. **Nakletmek,** ürünü bulunduğu bir yerden başka bir yere götürmek demektir. Nakil gerçekleştiği anda suç tamamlanır. **Bulundurmak** ise ürünü zilyetliğinde tutmak anlamına gelir. Bulundurmak hareketi temadi edebilir. Bir başka deyişle kişi GDO ve ürünlerini zilyetliğinde bulundurduğu sürece suçu işlemeye devam eder.

c. Fail ve Mağdur

Suçun faili herkes olabilir. Bu suçun mağduru da toplumu oluşturan herkestir.

2. Suçun Manevi Unsurları

Bu suçların manevi unsuru da kasttır. Fail suçun kanuni tanımında belirtilen maddi unsurların hepsini bilmelidir. Bu bağlamda fail, GDO ve ürünlerinin, BgK çerçevesinde ithal edildiğini veya işlendiğini ve ithal izninde belirlenen amaç ve alan dışında bunları kullandığını, satışa arz ettiğini, sattığını veya devrettiğini bilmelidir. Şayet fail bu ürünleri satın alan, kabul eden, nakleden veya bulunduran bir kişi ise, suçun oluşması için, satın aldığı veya kabul ettiği ürünün ithal izninde belirlenen amaç dışında kendisine devredildiğini **bilerek**, **ticari amaçla** hareket etmelidir. Dolayısıyla bu suçların **olası kastla** işlenmesi mümkün değildir.

D- Yalan Beyanda Bulunarak İthal veya İşleme İznini Alma Suçu (BgK m. 15/4)

1. Genel Olarak

TCK'nın 206. maddesinde bir resmi belgeyi düzenlemek yetkisine sahip olan kamu görevlisine yalan beyanda bulunan kişinin üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. BgK'nun 15/4. fıkrasında ise bu suçun özel bir şekline, yani özel bir sahtecilik suçuna yer verilmiştir. BgK'da düzenlenen bu suç tali bir normdur ve fiilin daha ağır

cezayı gerektiren başka bir suç oluşturması halinde bu hüküm uygulanmayacaktır.

2. Suçun Maddi Unsurları

a. Suçun Konusu

Suçun konusunu ithal veya işleme izni oluşturmaktadır. BgK'nun 3. maddesine göre GDO ve ürünlerinin ithali veya yurt içinde işlenmesi için Kurul'dan izin alınması gerekmektedir.

b. Fiil

Suç oluşturan fiil, ithal veya işleme iznini yalan beyanda bulunarak almaktır. Yalan beyanın hangi bilgiler konusunda olması gerektiği hususunda bir açıklık yoktur. Ancak yalan beyanın ithal veya işleme izninin verilmesi konusunda etkili olması, yani bu beyanın izin verecek olan makamın kararını etkilemesi gerekir. Örneğin kişi GDO ve ürünlerinin kullanım amacı konusunda yalan beyanda bulunarak ithal iznini almayı başarabilir. Bu bilgilerin bir kısmı 3. maddenin 7. fıkrasında belirtilmektedir. Şayet verilen bilgiler izin verilmesi konusunda dikkate alınmayan bilgiler ise, bu takdirde suç oluşmaz. Bu takdirde fiilin suçun işlenmesi bakımından elverişsiz olması söz konusudur.

Yalan beyan, yazılı veya sözlü olarak yapılabilir. Yalan beyana dayalı olarak alınan izin doğrultusunda GDO ve ürünleri ithal edilmiş, işlenmiş, kullanılmış, satılmış veya satışa arz edilmiş, devredilmiş, nakledilmiş, kabul edilmiş veya bulundurulmuş ise, 2 veya 3. fıkrada tanımlanan suçlardan dolayı da failin cezalandırılması gerekir.

Fail yalan beyanda bulunmasına rağmen izin alamamışsa, suça teşebbüsten dolayı cezalandırılmalıdır.

E. BgK'nun 9. maddesinin 8. fıkrası hükmüne uymamak.

BgK'nun 9. maddesinin 8. fıkrasında "*Kurul Başkan ve üyeleri, görevlerinden ayrılmalarını izleyen üç yıl içinde bu Kanunla düzenlenen faaliyet ve alanlardaki özel kuruluşlarda görev alamaz"* denilmektedir. Bu hükümle söz konusu kişilerin görevlerini tarafsızlık içerisinde yapmaları

sağlanmak istenmiştir. Bu hükme uymamanın yaptırımı bir başka Kanuna atıf yapılarak belirlenmiştir. Bu yasağa uymayanlar hakkında 2/10/1981 tarihli ve 2531 sayılı **Kamu Görevlerinden Ayrılanların Yapamayacakları İşler Hakkında Kanun**un 4 üncü maddesinde belirtilen cezalar uygulanacaktır. 2531 sayılı Kanunun 23/1/2008-5728/378 madde ile değişik 4. maddesine göre, bu Kanuna aykırı harekette bulunanlar altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

F. Suçların İçtimaı

Bu başlık altında, gerek BgK'nun 15. maddesinde düzenlenen suçların birbiriyle, gerekse diğer kanunlarda ve özellikle TCK'da düzenlenen çeşitli suçlarla nasıl bir içtima ilişkisi içerisinde bulundukları konuları üzerinde durulacaktır.

İlk olarak belirtmek gerekir ki, fail BgK'na aykırı olarak bir GDO ve ürününü ithal eder veya üretir ve bu şekilde elde ettiği ürünleri satar veya devrederse, sadece 1. fıkra hükmüne göre cezalandırılır. Çünkü 2. ve 3. fıkralarda düzenlenen suçun konusunu BgK'nda belirlenen esaslar çerçevesinde ithal edilen veya işlenen GDO'lar, GDO ve ürünleri ve GDO'lardan elde edilen ürünler oluşturmaktadır. Kanunda belirlenen ithal rejimine uyulmadan yurda sokulan GDO ve ürünlerinin piyasaya sürülmesi halinde sadece Maddenin birinci fıkrasında düzenlenen suç oluşur. Maddenin 2. ve 3. fıkraları unsurları itibariyle gerçekleşmemektedir.

BgK'nun 1-3. fıkralarında düzenlenen suçların oluşması için, insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevre ve biyolojik çeşitliliğin zarar görmesi veya zarar görme tehlikesine maruz kalması gerekmemektedir. İnsanların yediği besinleri GDO katmak suretiyle bozarak kişilerin hayatını ve sağlığının tehlikeye düşürülmesi halinde, TCK'nın 185. maddesindeki suç oluşacaktır. GDO katılmak suretiyle kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak şekilde bozulmuş veya değiştirilmiş yenilecek veya içilecek şeyleri satan, tedarik eden, bulunduran kimse de TCK'nın 186. maddesine göre cezalandırılacaktır. Şayet somut tehlike zarara dönüşmüşse, yani GDO katılmak suretiyle bozulan veya değiştirilen bir besini tüketen kişinin sağlığı bozulmuş veya ölmüşse failin kasten veya taksirle yaralama ya da öldürme

suçlarından (TCK m. 81, 85, 86, 89) dolayı sorumluluğu söz konusu olabilecektir. Bu durumda, yani zararın ortaya çıkması halinde, 185 veya 186. madde ile kasten yaralama veya kasten öldürme suçları arasında fikri içtimanın varlığını kabul etmek gerekir.

GDO'ların bitkilere, çevreye zarar vermesi ya da tehlikeye maruz bırakması halinde, çevrenin kasten veya taksirle kirletilmesi (TCK m. 181, 182) suçlarının oluşup oluşmadığı incelenmelidir.

IV. KABAHATLER

BgK'nun 15. maddesinin 6. ve 7. fıkralarında çeşitli kabahatlere yer verilmiştir. Bunlar, "BgK'nun 7. maddesinde düzenlenen yükümlülükleri yerine getirmemek" ve "GDO ve ürünlerini BgK hükümlerine aykırı olarak kapalı alanda kullanmak" şeklindeki fiillerdir.

A. Başvurucunun BgK'nun 7. Maddesinde Düzenlenen Yükümlülüklere Uymaması

Bu yükümlülükler şunlardır:

-GDO ve ürünlerinin piyasaya sürülmesinden sonra Bakanlık tarafından yapılan kontrol ve denetimlerle ilgili olarak talep edilen hususları yerine getirmek.

"GDO ve ürünlerinin piyasaya sürülmesinden sonra, kararda verilen koşullara uyulup uyulmadığı, insan, hayvan, bitki sağlığı ile çevre ve biyolojik çeşitlilik üzerinde herhangi bir beklenmeyen etkisinin olup olmadığı Bakanlık tarafından kontrol edilir ve denetlenir. Bu amaçla yapılacak analiz işlemleri, Bakanlık tarafından belirlenen laboratuvarlar tarafından gerçekleştirilir. İthalatçı, kontrol ve denetim işlemleriyle ilgili olarak talep edilen hususları yerine getirmekle yükümlüdür" (BgK m. 7/1).

-GDO ve ürünlerinin izlenebilirliğini sağlamak için gerekli tedbirleri almak.

İzlenebilirliğin sağlanması amacıyla, GDO ve ürünlerinin ülkeye girişi ve dolaşımında, Bakanlığa beyanda bulunulması, gerekli kayıtların tutulması, kararın bir örneğinin bulundurulması ve etiketleme kurallarına

uyulması zorunludur. Her bir GDO ve ürününe ayırt edici kimlik verilerek kayıt altına alınır. Kayıt altına alınan GDO ve ürünlerine ilişkin belgelerin yirmi yıl süreyle saklanması zorunludur (BgK m. 7/3)

- Ürünün eşik sınırın üstünde GDO'lu olduğunu etikette belirtmek.

Herhangi bir ürünün Bakanlık tarafından belirlenen eşik değerin üzerinde GDO ve ürünlerini içermesi halinde; etikette, GDO içerdiğinin açıkça belirtilmesi zorunludur(BgK m. 7/4).

- Yeni ortaya çıkan risk şüphesini Bakanlığa bildirmek ve tedbir almak.

İlgililer, GDO ve ürünleriyle ilgili olarak yeni bir risk ya da risk şüphesini öğrendiği takdirde durumu derhal Bakanlığa bildirmek ve tedbir almakla yükümlüdür (BgK m. 7/5).

- GDO ve ürünleri hakkında alıcıları güvenlik kuralları ve tedbirler hakkında bilgilendirmek.

İlgililer; GDO ve ürünlerinin piyasaya sürülmesi sırasında alıcıları muamele, işleme, taşıma, saklama ve diğer işlemlere ilişkin kararda yer alan güvenlik kuralları ve tedbirleri hakkında bilgilendirmekle yükümlüdür (BgK m. 7/6).

Bu yükümlülüklerin ihlali kabahat teşkil ettiğine göre, burada ihmali hareketle işlenen kabahatler söz konusudur. Bu yükümlülükleri yerine getirmeyen başvuru sahiplerine, her bir yükümlülük ihlali nedeniyle on bin TL'den otuz bin TL'na kadar idari para cezası verilecektir. Ancak bu cezanın verilebilmesi için, söz konusu fiillerin aynı zamanda suç teşkil etmemesi gerekir. Şayet bu fiiller suç teşkil ediyorsa maddedeki idari para cezası uygulanmayacaktır. Esasen bu husus Kabahatler Kanununun 15. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu hükme göre bir fiil hem kabahat, hem de suç olarak tanımlanmışsa, sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanacaktır. Dolayısıyla bu konu BgK'da belirtilmemiş olsaydı dahi, aynı sonuç doğacaktı.

Bu fiillerin işlenmesi kabahat teşkil ettiği için, hem kasten hem de taksirle işlenmeleri mümkündür (Kabahatler K. m. 9).

B. GDO ve Ürünlerini BgK Hükümlerine Aykırı Olarak Kapalı Alanda Kullanmak

Bu fiili işleyen kişiye on bin TL idari para cezası öngörülmüştür. Ancak, bu cezanın uygulanabilmesi bakımından da, fiilin suç oluşturmaması gerekir.

Kapalı alanda kullanım, insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevre ve biyolojik çeşitlilik üzerinde genetiği değiştirilmiş organizmalardan kaynaklanabilecek olumsuz etkilerin biyolojik, kimyasal ve fiziksel engellerle tamamen önlenerek kontrol edilen laboratuvar ve tesislerdeki işlemlerini ifade etmektedir (BgK m. 2/f. 1, bent o).

BgK'a göre araştırma amaçlı olan GDO ve ürünleri ile genetiği değiştirilmiş mikroorganizmaların kapalı alanda kullanılması gerekmektedir. Bunun için öncelikle araştırma yapmaya yetkili kuruluşlar tarafından bilimsel araştırma amacıyla ithal edilecek GDO ve ürünleri için Bakanlıktan izin alınmalıdır. İthalat, yazılı izinle belirlenen koşullara uygun olarak gerçekleştirilir. Araştırma amaçlı olan GDO ve ürünleri ile genetiği değiştirilmiş mikroorganizmaların kapalı alanda kullanımı için, faaliyeti yürüteceklerin kapalı alanda kullanım koşullarını ve standartlarını karşılaması ve kaza ile çevreye yayılması durumunda uygulanabilecek tedbirlerin mevcut olması gerekir. Araştırma amaçlı yapılacak faaliyet ve sonucundan Bakanlığa bilgi verilmesi zorunludur (BgK m. 3/11).

Bu suçların, özellikle BgK'nun 5. maddesinde belirlenen yasakların cezai yaptırımını karşıladığı söylenebilir[4].

---

[4] Kanunun "**Yasaklar"** başlıklı 5. maddesi şöyledir:

"**MADDE 5-** *(1) GDO ve ürünlerine ilişkin aşağıdaki fiillerin yapılması yasaktır:*

a) GDO ve ürünlerinin onay alınmaksızın piyasaya sürülmesi.

b)GDO ve ürünlerinin, Kurul kararlarına aykırı olarak kullanılması veya kullandırılması.

c) Genetiği değiştirilmiş bitki ve hayvanların üretimi.

ç) GDO ve ürünlerinin Kurul tarafından piyasaya sürme kapsamında belirlenen amaç ve alan dışında kullanımı.

d) GDO ve ürünlerinin bebek mamaları ve bebek formülleri, devam mamaları ve devam formülleri ile bebek ve küçük çocuk ek besinlerinde kullanılması".

SONUÇ

Kanun koyucunun gen teknolojisinin kötüye kullanılmasını ve bu çerçevede genetiği değiştirilmiş organizmaların insan, hayvan ve çevre sağlığı ile biyolojik çeşitlilik üzerinde meydana getirebileceği riskleri önlemek amacıyla yasal bir düzenleme yapması son derece yerinde olmuştur. Ancak Biyogüvenlik Kanununun, cezai hükümler bakımından getirdiği düzenlemelerin yetersiz olduğunu belirtmek gerekir. Kanunda yalnızca GDO ve ürünlerinin bu Kanuna aykırı olarak ithal edilmesi, üretilmesi ve kanuna uygun olarak ithal edildikten sonra belirtilen amaç dışında piyasaya sürülmesi şeklindeki fiiller suç olarak tanımlanmıştır. Bir başka deyişle, GDO ve ürünlerinin Türkiye'de üretilmesini yasaklayan BgK, bu ürünlerin ithali ve piyasaya sürülmesi için belirlenen koşullara aykırı davranılmasını cezalandırmak istemiş, böylece GDO'ların ithalini ve piyasaya sürülmesini güvence altına alınmıştır.

Ancak BgK'da, bu fiillerin yanı sıra genetiği değiştirilmiş organizmaların kullanılması suretiyle insan, hayvan ve bitki sağlığının tehdit edilmesi, çevreyi ve biyolojik çeşitliliği ihlal etmesi, gerekli izinleri almaksızın deney amaçlı serbest bırakılması, alıcılar bakımından herhangi bir işaret içermeksizin ürünlerin piyasaya sürülmesi, genetiği değiştirilmiş ürünlerin "genetiği değiştirilmemiş" gibi nitelendirerek piyasaya sürülmesi, bu ürünlerin insan, hayvan ve çevre sağlığını ağır bir tehlikeye maruz bırakması gibi fiillerin de suç olarak düzenlenmesi yerinde olurdu. Ayrıca bu fiillerin taksirle işlenmiş şekillerinin de cezai yaptırımla karşılanması düşünülmeliydi. Nitekim Alman ve İsviçre ülkelerinde konuyu düzenleyen mevzuata bakıldığında, yukarıda belirtilen fiillerin birçoğunun cezai yaptırıma bağlandığı görülmektedir. BgK'da kabahat teşkil eden fiillerin seçiminin isabetli olduğunu ifade etmek gerekir. Son olarak, Kanunun suçlar için öngördüğü yaptırımların ağır olduğunu da belirtmek gerekir.